

**INGLIZ TILINI O'QITISHDA O'QUVCHILARNING INDIVIDUAL
EHTIYOJLARIGA MOS ADAPTIV TOPSHIRIQLARNI ISHLAB
CHIQISH TAMOYILLARI**

Boynazarova Barchinoy Abdusalom qizi

Pedagog, ingliz tili va adabiyoti

Annotatsiya: *Mazkur maqolada ingliz tilini o'qitish jarayonida o'quvchilarning individual ehtiyojlari, bilim darajasi, qiziqishlari va o'zlashtirish imkoniyatlariga mos adaptiv topshiriqlarni ishlab chiqish tamoyillari yoritilgan. Shuningdek, topshiriqlarni differensiallashtirish, ta'lim mazmunini moslashtirish, o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish masalalari tahlil qilingan. Adaptiv topshiriqlarni yaratishda individuallashtirish, izchillik, moslashuvchanlik, motivatsiya, qulaylik va muntazam teskari aloqa tamoyillarining ahamiyati asoslab berilgan. Ingliz tilining tinglab tushunish, o'qish, yozish va gapirish ko'nikmalarini rivojlantirishda turli darajadagi topshiriqlardan foydalanish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan. Maqolada adaptiv topshiriqlarni samarali tashkil etish bo'yicha metodik tavsiyalar ham berilgan.*

Kalit so'zlar: *ingliz tilini o'qitish, adaptiv topshiriqlar, individual ehtiyojlar, differensial ta'lim, individuallashtirish, kommunikativ kompetensiya, ta'lim texnologiyalari, mustaqil ta'lim, formativ baholash, o'quv motivatsiyasi.*

Kirish

Bugungi globalashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda ingliz tilini puxta egallash ta'lim oluvchilarning shaxsiy, akademik va kasbiy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ingliz tili xalqaro muloqot, ilm-fan, zamonaviy texnologiyalar va axborot almashinuvida keng qo'llaniladigan vositalardan biri hisoblanadi. Shu sababli ingliz tilini o'qitish jarayonini takomillashtirish, o'quvchilarning bilim olish samaradorligini oshirish va ularning individual xususiyatlarini hisobga olish dolzarb pedagogik vazifalardan biridir.

Mazkur muammoni hal etishda adaptiv topshiriqlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Adaptiv topshiriqlar — o'quvchilarning bilim darajasi, individual ehtiyojlari, qiziqishlari va o'zlashtirish sur'atiga mos ravishda ishlab chiqiladigan hamda zaruratga qarab o'zgartiriladigan o'quv vazifalaridir. Ular o'quvchilarning mavjud bilimlarini mustahkamlash, yangi ko'nikmalarni shakllantirish va mustaqil ta'lim olish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Maqolaning maqsadi ingliz tilini o'qitishda o'quvchilarning individual ehtiyojlariga mos adaptiv topshiriqlarni ishlab chiqishning asosiy tamoyillarini aniqlash va ularni amaliyotda qo'llash yo'llarini yoritishdan iborat.

Asosiy qism

1. Adaptiv topshiriqlarning mohiyati va pedagogik ahamiyati

Adaptiv topshiriqlar zamonaviy ta'limning shaxsga yo'naltirilgan yondashuvi bilan chambarchas bog'liq. Ularning asosiy maqsadi har bir o'quvchining mavjud imkoniyatlarini hisobga olgan holda ta'lim mazmuni va topshiriqlar murakkabligini moslashtirishdan iborat.

An'anaviy topshiriqlarda o'quvchilarga ko'pincha bir xil vazifalar va bir xil talablar qo'yiladi. Adaptiv yondashuvda esa topshiriqlarning mazmuni, hajmi, murakkablik darajasi, bajarish usuli va zarur yordam miqdori o'quvchining ehtiyojlariga qarab farqlanishi mumkin.

Adaptiv topshiriqlarning pedagogik ahamiyati quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olish;
- ingliz tilini o'rganishga bo'lgan qiziqish va motivatsiyani oshirish;
- mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish;
- til ko'nikmalarini bosqichma-bosqich shakllantirish;
- o'zlashtirishdagi qiyinchiliklarni o'z vaqtida aniqlash;
- har bir o'quvchining rivojlanish imkoniyatlarini kengaytirish.

2. Adaptiv topshiriqlarni ishlab chiqishning asosiy tamoyillari

Ingliz tilini o'qitishda adaptiv topshiriqlarni samarali ishlab chiqish muayyan pedagogik tamoyillarga tayanishni talab qiladi.

1. Individuallashtirish tamoyili.

Ushbu tamoyil har bir o'quvchining bilim darajasi, qiziqishi, ehtiyoji va o'zlashtirish sur'atini hisobga olishni nazarda tutadi. O'qituvchi topshiriqlarni ishlab chiqishdan oldin o'quvchilarning til ko'nikmalarini aniqlashi va ularga mos ta'lim vazifalarini tanlashi lozim.

Masalan, lug'at boyligi cheklangan o'quvchiga yangi so'zlar ro'yxati, rasmlar va namunaviy gaplar taqdim etiladi. Lug'at boyligi yuqori bo'lgan o'quvchiga esa yangi so'zlarni mustaqil qo'llagan holda matn yaratish vazifasi beriladi.

2. Differensiallashtirish tamoyili.

Differensiallashtirish o'quvchilarga bir xil o'quv maqsadiga turli murakkablikdagi topshiriqlar orqali erishish imkonini beradi. Bunda topshiriqlarning mazmuni, hajmi va bajarish usuli o'quvchilarning tayyorgarlik darajasiga moslashtiriladi.

Masalan, "Daily Routine" mavzusida ayrim o'quvchilar kundalik faoliyatga oid fe'llarni o'rganadi, boshqalari o'z kun tartibini ingliz tilida tasvirlaydi, yuqori darajadagi o'quvchilar esa sog'lom kun tartibining afzalliklari haqida fikr bildiradi.

Bu tamoyil o'quvchilar o'rtasidagi individual farqlarni hisobga olgan holda ularning umumiy o'quv maqsadlariga erishishini qo'llab-quvvatlaydi.

3. Izchillik va bosqichma-bosqichlik tamoyili.

Adaptiv topshiriqlar oddiydan murakkabga, ma'lumdan noma'lumga qarab tuzilishi kerak. O'quvchi dastlab asosiy bilimlarni egallaydi, keyin ularni mashqlar orqali mustahkamlaydi va nihoyat mustaqil faoliyatda qo'llaydi.

Masalan, grammatik mavzuni o'rganishda dastlab qoidani tushuntirish va namunalarni tahlil qilish, keyin gaplarni to'ldirish, undan so'ng mustaqil gaplar tuzish hamda mavzu bo'yicha matn yozish vazifalari beriladi.

Bunday izchillik o'quvchining bilimlarni bosqichma-bosqich egallashiga va murakkab vazifalarni bajarishga tayyorlanishiga yordam beradi.

5. Motivatsiya va qiziqishga asoslanganlik tamoyili.

Topshiriqlar o'quvchilarning yoshi, qiziqishlari va kundalik hayoti bilan bog'liq bo'lsa, ularning ta'lim jarayonidagi faolligi ortadi. Shu sababli ingliz tili darslarida sport, musiqa, sayohat, kasblar, ekologiya, zamonaviy texnologiyalar kabi mavzulardan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

O'quvchilarga ayrim topshiriqlarning mavzusi yoki bajarish shaklini tanlash imkonini berish ham ularning mustaqilligini rivojlantiradi. Masalan, bir o'quvchi mavzu bo'yicha matn yozishi, boshqasi taqdimot tayyorlashi, yana biri audioyozuv orqali fikrini ifodalashi mumkin.

6. Teskari aloqa va baholash tamoyili.

Adaptiv topshiriqlarni ishlab chiqishda o'quvchilarning natijalarini muntazam kuzatish va ularga tushunarli teskari aloqa berish muhimdir. Baholash faqat xatolarni aniqlash bilan cheklanmasdan, ularni tuzatish yo'llarini ham ko'rsatishi kerak.

Masalan, o'quvchi yozma ishida zamonlarni noto'g'ri qo'llasa, o'qituvchi tegishli qoidani qayta ko'rib chiqish, namunaviy gaplarni tahlil qilish va qo'shimcha mashqlar bajarishni tavsiya etadi.

Formativ baholash, o'z-o'zini baholash va o'zaro baholash usullari o'quvchilarga o'z yutuqlari va kamchiliklarini anglash imkonini beradi.

3. Ingliz tilining asosiy ko'nikmalari bo'yicha adaptiv topshiriqlarni ishlab chiqish

Adaptiv topshiriqlar ingliz tilining tinglab tushunish, o'qish, yozish va gapirish ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilishi kerak. Har bir ko'nikma uchun o'quvchilarning tayyorgarlik darajasiga mos vazifalar ishlab chiqish mumkin.

Tinglab tushunish ko'nikmasi.

Boshlang'ich darajadagi o'quvchilarga qisqa audioyozuvlar, tanish so'zlar va rasmlar asosidagi topshiriqlar beriladi. O'rta darajadagi o'quvchilar audioyozuvning asosiy mazmunini aniqlaydi va savollarga javob beradi. Yuqori darajadagi o'quvchilar esa tinglangan material asosida xulosa chiqaradi yoki suhbat

mazmunini qayta bayon qiladi.

O'qish ko'nikmasi.

Boshlang'ich darajada qisqa va sodda matnlar, lug'at yordami hamda rasmlar bilan ishlash tavsiya etiladi. O'rta darajada matnning asosiy g'oyasini aniqlash, ma'lumotlarni taqqoslash va savollarga javob berish topshiriqlari qo'llanadi. Yuqori darajadagi o'quvchilar esa matnni tanqidiy tahlil qilish, muallif fikrini aniqlash va xulosa chiqarishga yo'naltiriladi.

Yozish ko'nikmasi.

Dastlab o'quvchilar gaplarni to'ldirish, so'zlarni to'g'ri tartibda joylashtirish va namunaga asoslangan gaplar yozish bilan shug'ullanadi. Keyinchalik qisqa matn, xat yoki tavsif yozish vazifalari beriladi. Yuqori darajadagi o'quvchilar esa dalillar bilan asoslangan insho, maqola yoki munozarali mavzuda yozma fikr tayyorlashlari mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ingliz tilini o'qitishda o'quvchilarning individual ehtiyojlariga mos adaptiv topshiriqlarni ishlab chiqish ta'lim sifatini oshirishning muhim pedagogik shartlaridan biridir. Bunday topshiriqlar o'quvchilarning bilim darajasi, qiziqishlari, o'zlashtirish sur'ati va til ko'nikmalaridagi farqlarni hisobga olish imkonini beradi. Umuman olganda, adaptiv topshiriqlarni maqsadli ishlab chiqish va muntazam takomillashtirish ingliz tilini o'qitish jarayonini shaxsga yo'naltirilgan tarzda tashkil etish, o'quvchilarning ta'limdagi faolligini oshirish va barqaror o'quv natijalariga erishishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jalolov J. J. Chet til o'qitish metodikasi. — Toshkent: O'qituvchi, 2012.
2. Ishmuhamedov R. J., Yuldashev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. — Toshkent: Nihol, 2013.
3. Azizxo'jayeva N. N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. — Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006.
4. Tomlinson C. A. Turli darajadagi o'quvchilar uchun ta'limni differensiallashtirish (*How to Differentiate Instruction in Academically Diverse Classrooms*). — Alexandria: ASCD, 2017.